

FÓIA DIECESANĂ.

Organ al Eparchiei gr. or. rom. a Caransebeșului.

Apare odată în săptămână: DUMINECA.

Prețul Abonamentului:

Pentru Austro-Ungaria pe an . . 5 fl. — cr.
" " " " pe 1/2 an . 2 " 50 "
" România și străinătate pe an . 14 franci
" " " " " " pe 1/2 an 7 "

Prețul inserțiilor:

Pentru publicații oficiale, concurse,
edict etc. tipărite de 3 ori, dacă conțin până
la 150 cuvinte 3 fl., până la 200 cuvinte 4 fl.,
de aci în sus 5 fl.

Correspondențele sînt a se adresa redacției

„FÓIA DIECESANĂ“;

eră banii de prenumerațiune și inserțiuni la
Tipografia diecesană în Caransebeș.

Întemeierea psihologică a actelor elementare ale gândirii în marginile legilor herbartiane de asociere și reproducere.

Monografie psihologică de Stefan Velovan.

(Continuare și fine.)

Zicem că stăruim numai a asimila ideea raportului între actele intelectului, căci ea a fost urzită deja de Wundt*) și apreciată de Drobisch**) în chipul următor: „Reforma fundamentală, pe care Dl. W. o are în gând și o desfășură în „Prelegerile“ lui, consistă în încercarea de a face din Logică o istorie a evoluțiilor gândirii și a duce în îndeplinire preceptul, că întreaga gândire nu este altceva decât lucrarea raționării (Vorlesungen pag. 56), că abia prin raționare ajungem la judecări noi și prin acestea în fine la noțiuni, prin urmare Logica a urmat până aci o cale cu totul greșită“.

În Logică, unde e vorba numai de formele gândirii, credem că s'ar putea urma ori care cale, căci pentru a cunoaște cercul e indiferent, dacă alegem cutare sau cutare punct de intrare. Cuprinderea va întâmpina tot atâtea avantagiuri sau desavantagiuri, fie că începem cu explicarea noțiunii, a judecării ori a raționamentului. Ceea ce trebuie însă hotărît să premergă cercetărilor formale ale Logicei, este Psihologia gândirii. Pentru a putea înțelege bine formele logice și raportul între ele, întemeierea lor psihologică este o condițiune indispensabilă. Dar tocmai aceasta lipsese Psihologilor, care nu prepară Logica deajuns și cred că arangiamantul de tractare a extractelor lor din Logică și nu lipsa unui întreg capitol de Psihologie e cauza învățământului steril ce se constată, când e vorba de aplicarea celor învățate.

*) W. Wundt „Vorlesungen über die Menschen- und Thierseele“. Lipsca 1863. Tom. I.

**) „Über den neuesten Versuch die Psychologie naturwissenschaftlich zu begründen“ v. M. W. Drobisch. Zeitschrift für exakte Philosophie. Tom. IV. Fascic. 4.

Nu Logica are să devină o istorie a evoluțiilor gândirii. Cine se ocupă cu Logica, trebuie să fie făcut studiul acelor evoluțiuni și îi va fi sigur indiferent a se ocupa de unele ori de alte forme mai nainte. Studiul evoluțiilor gândirii este obiectul Psihologiei și aici tocmai lipsește. Psihologii cred a putea explica o formă de gândire din celelalte. Făcând astfel se învârtesc în cerc și nu-și pot da sama, dacă explicarea raționamentului are să se caute în judecată sau întors, mai apoi dacă formarea noțiunilor e condiționată numai prin judecată ori numai prin raționament, ori prin amândouă, ori chiar prin nici una din ele, fiind ceea ce numim asemănare și deosebire gânditoare un proces poate cu totul neaterătoriu de celelalte procese de gândire.

Credem că am intonat deajuns, unde este a se căuta explicarea tuturor acestor acte, în ce chip are să se pună în lucrare și care este apoi raportul între actele gândirii ce rezultă din această explicare. Ne va fi permis a concluda, că raționarea nu se va putea considera ca un anumit chip de judecare, ci va reprezenta însăși formarea judecăților ca și a noțiunilor.

În aceasta consistă *unitatea psihologică a tuturor actelor gândirii*, după cum o doresc Dörpfeld.

Deasemenea e evident, că nu vom avea cuvinte de a considera unul sau altul dintre actele elementare ca mai original în timp, ori mai genuin în fel; de vreme ce legile de acțiune reciprocă nu întârzie a crea condițiunile pentru nascerea gândirii în întregitatea ei, și aceasta abunăsămă încă înainte de ce s'a ivit chiar întâia rază de gândire conșcie. A numi întreaga operație a gândirii cu numele „raționare“, e sigur tot atât de justificabil, ca și când i-am zice „judecare“ sau „formare de noțiuni“. Deosebirea e numai, că terminul cel dintâu e mai puțin vag ca cel doi din urmă, adică ne spune mai mult despre procesul gândirii.

Răzimați pe legile herbartiane de asociere și reproducere a ideilor, susținem tesa lui Wundt

combătută de Drobisch, adică: „numai prin raționare ajungem la judecări noi și prin acestea la noțiuni noi“ mai departe, că „raționamentul e inteligența (Erkenntnis) în stare de formare, ear judecata o inteligență formată.“

Aici vom adauge ceva.

Noi reclamăm chipul de a forma o judecată prin raționare — chip întemeiat pe legile de asociare și reproducere — chiar și pentru acele judecări, pe care Wundt tinde a le elimina din șirul actelor gândirii. E vorba de judecările, care exprimă deosebirea întră două, așa numite *sensațiuni simple* (p. e. roșu nu este verde) și pe care Wundt le numesce „judecări primitive“ (Preleg. p. 54).

Înainte de ce s'ar fi putut percepe deosebirea, că „roșu nu e verde“, cu alte cuvinte, înainte de ce am pute deveni consciți de această judecată, e neapărat de lipsă, ca să fim perceput raporturi de note atât cu privire la roșu cât și la verde. Raporturile de note, percepute pentru fiecare culoare în parte, au trebuit apoi să se reproducă, pentru ca să putem ajunge la conclusia, că „roșu nu e verde“. Dar vorba este, că în *sensațiuni simple* nu se pot deosebi raporturi, prin urmare nu se pot nasce condițiile, care ar fi indispensabile, dacă judecata „roșu nu este verde“ ar avé să fie privită ca rezultat al raționării.

Trecem cu vederea contrazicerea ce ne opresce gândul, când ni se spune, că prin judecata „roșu nu e verde“ ni se relevă o deosebire întră două *sensațiuni*, despre care una câte una nu sântem în stare să afirmăm nimic, cu alte cuvinte, la care nu sântem în stare să descoperim nici un raport de note. Ne alăturăm însă faptului constatat prin experiență, că nu există *sensațiuni* atât de simple, ca să nu putem deosebi în ele oare-care raporturi de note. E sigur, că *sensațiunea* fiește-cărei colorii e produsul unor anumite iritațiuni de nervi, de unde vine, că *sensațiunea* respectivă apare însoțită de anumite *agitațiuni musculare*, *dispoziții* ori *emoțiuni*, de care devenim consciți în fața unei colorii. E știut, că o culoare orbesce, irită ori înveselesce etc., alta e binefăcătoare, liniscitoare, întristătoare etc. Astfel de opoziții predicative, fie cu privire la roșu ori la verde, sânt fără îndoială judecări mai primitive decât opoziția colorii roșii în fața celei verzi. Când zicem roșu sau verde, sântem mai aplecați a crede, că am exprimat o sumă enormă de raporturi; și când zicem „roșu nu e verde“ enunțăm, că dintre raporturile dobândite pe calea raționării din una sau din altă culoare, unele diferă. Chiar și la enunțarea aceasta n'am putut ajunge decât prin o asemănare formătoare de sferă, săvârșită asupra colorii roșii și verzi, așadară prin o raționare.

Ne abatem puțin dela Wundt, când zicem, că *toate* judecările sânt acte intelectuale ce dătoresc raționării existența lor.

Contra principiului enunțat de Wundt, că toată gândirea consistă în operația raționării, face Drobisch

următoarea obiecțiune*: „În cazul acesta ori ce împreunare de note (Zusammenfassung von Merkmalen) în unitatea unei noțiuni ar trebui să se numească raționare. . . . Tot ce simțesce, se mișcă, se nutresce etc. este un animal. Împreunarea notelor simțire, mișcare, nutriție etc. în unitatea noțiunii animal, se poate oare să fie aceasta o raționare? Dar împreunarea lucrurilor feliurite într'o unitate este noțiunea noastră generală despre gândire, cătră care judecarea ori raționarea stau numai în raportul, în care stau speciile cătră gen.“

Găsim în exemplul citat de Drobisch o reproducere după memorie a unor note din noțiunea animal, precum s'au format ele la timpul lor ca conținut clar și căroră li se dă acuma numele de animal, pentru a le însemna mai scurt. Dacă ni se va cere să privim în propoziția citată un act de gândire, vom avé înainte de toate să examinăm cu deamăruntul ceea ce se exprimă prin ea.

Respunzând subiectul „Tot ce simțesce, se mișcă, se nutresce etc.“ noțiunea „animal“ e deja gândită. Acum vine predicatul „animal“ și gândesce același conținut încă odată, punându-l în fața subiectului în formă mai scurtă. Judecata nu indică așadară nici o gândire intensivă sau formătoare de conținut. Ea va trebui să însemne o gândire extensivă, formătoare de sferă precum o și înseamnă în faptă. Ea ne descoperă, că toate individele, la care s'a găsit prin descriere notele simțire, mișcare, nutriție etc. trebuie să aparțină una la alta adică la sfera stăpânită de noțiunea (genul) animal. O asemenea împreunare formătoare de sferă am dobândit și noi în judecata complicatoare: „Ceea ce are patru laturi, dintre care cele opuse sânt paralele, aparține laolaltă, adică este un Paralelogram“. Am demonstrat la locul seu, că această judecată e rezultatul unei raționări formătoare de sferă și credem, că este de prisos să repetăm demonstrarea și asupra exemplului din istoria naturală citat de Drobisch. Lucrurile feliurite din subiect, care se împreună prin predicat în sfera noțiunii animal, nu sânt notele simțire, mișcare, nutriție etc., căci aceste note sânt numai atribute și au rolul criteriilor, pentru ca să fie dată putința de a nimeri alegerea individelor, care vin a fi împreunate în sferă. Adevăratul subiect sânt individele cuprinse în cuvintele: „Tot ce“. Despre ele se afirmă în predicat conținutul animal — conținut de mai înainte format, căci altfel n'ar pute să figureze în judecată și ca atribut al subiectului — zicem că se afirmă numai cu scopul de a indica sfera, în care individele vin a fi induse.

Afară de acestea împreunarea lucrurilor feliurite într'o unitate nu este termenul general pentru operația gândirii, cătră care, după cum afirmă Drobisch, judecarea și raționarea ar sta în raportul speciilor cătră gen. Adevărul e chiar contrariul acestei afirmațiuni. Nu numai împreunarea feliurimilor într'o

*) Vezi Zeitschrift für exakte Philosophie. Tom. IV. pag. 338.

unitate noțională, ci tot atât de bine și deschilinierea acestei unități de gândire în feliurimi de gândire, adecă și una și alta sunt expresiuni speciale ale fapticei noastre noțiuni supreme despre gândire, numescă-se ea, nu împoartă, gândire raționatoare, judecătoare ori formătoare de noțiunii. Asămănarea ca și deosebirea sunt speciile cardinale ale raționării.

Reasumând rezultatele cercetarilor de până aci, ni se va învedera următorul raport al formelor elementare ale gândirii.

Raționamentul, judecata și noțiunea se condiționează împrumutat. Raționarea e o condițiune a formării judecăților, întocmai precum judecata e indispensabilă la formarea noțiunilor și precum noțiuni formate sunt condițiunile de existență ale ori căruia raționament. Nici o judecată fără raționare, nici o noțiune fără judecată și earăși nici o raționare fără noțiunii. Acest cerc încheiat de acte de gândire scoate succesiv produsele sale din fondul întunecat al senzațiilor, în virtutea acțiunii reciproce între afecțiunile externe și masele reproduse. Raționamentul nu este un fapt psihic, ce s'ar nase mai târziu decât altele în cursul evoluțiilor gândirii. Ca toate actele psihice el devine obiect al perceperei interne abia într'un stadiu mai înaintat de evoluțiune spirituală. Stadiul acesta mai înaintat poate să fie mai timpuriu, mai târziu ori chiar să nu se ivească nici odată în viața unui individ, după cum s'au putut pregăti prin instrucțiune condițiile reflecțiunii. Deosebirea între raționare, judecare și formare de noțiuni e numai științifică, căci în experiența noastră internă nu găsim de fapt nici un motiv, care ne-ar pute determina să considerăm aceste acte ca urmând în timp unul după altul, precum cuprinde Dörpfeld judecarea și formarea de noțiuni. În momentul, în care noțiuni existente s'au reprodus la un îndemn din afară sau dinlăuntru și s'au întocmit în conștiință astfel, ca raționarea să se poată sevărsi, adecă să se poată forma o judecată, în același moment e sevărsită și o nouă formațiune noțională. Noțiunea e în același timp terminată până la această nouă formațiune. Nu există decât un singur act de gândire, ca specie deosebită, care dă existență tuturor produselor gândirii; el se poate numi raționare, judecară ori formare de noțiuni, după cum acțiunea reciprocă între idei vine a se privi ca proces în curgere (raționare), ca proces sevărsit (judecată) sau în fine ca memorial scurt al procesului sevărsit (noțiune).

Decumva explicarea gândirii se va fi putend găsi în legile de asociare și reproducere ale ideilor — și aceasta se și poate, credem, în mod perfect — e sigur că nu se va pute vorbi despre judecată ori noțiune cu excluderea raționării, atribuind acesteia din urmă rolul secundar de a întemeia și ea adevărurile, dar nu a fi genuina lor urzitoare. Raționarea ca și judecarea ori formarea de noțiuni nu

este dar o anumită specie de gândire, ci singurul, supremul și întregul act de gândire.

Formulăm tesa noastră în cuvintele: „Nu există un singur product de inteligență, fie ori cât de primitiv și fără veste, sau ori cât de logic și dinadins, care să nu datorească raționării existența lui în conștiință.“

Credem că tractatul de față va pute se contribue și din partea sa la o organizare mai temeinică a Psihologiei empirice în cestiunea raportului actelor intelectului între ele și față cu legile despre mecanica ideilor. Cestiunea ni se pare de importanță, mai virtos când e vorba de o explicare înțeleasă și cât se poate mai exactă a fenomenului *apercepțiunii*. De importanță este ea îndeosebi pentru bărbaii de școală, a căror ocupație zilnică reclamă o clară pătrundere nu numai a scopurilor ci și a mijloacelor de instrucțiune, dacă lucrarea lor va voi să merite atributul de artistică. A vorbi despre *apercepțiune* mai cu deamăruntul, fie obiectul unei încercări mai târzii.

Spicuri din autori străini asupra Românilor.

(Urmare și fine.)

La românii transilvaneni Sulzer vorbește despre călușeriu ca despre un lucru foarte caracteristic, și unicul joc, pe carele îl admite densusul de origine română. Acela se joacă la Rusale atât de bărbaii singuri, cât și în soțietate mixtă, în cerc, însă fără a-și da mâinile, cu bastoane pcurăresci și prin mișcăminte și sărituri curioase, adeseori cu adaugerea unui mascat. Un alt joc al românilor ardeleni e jocul *muntenesc* seau *cătănesc*, carele încă se joacă seau numai de bărbaii, seau de bărbaii și de femei la olaltă în curtea bisericeii, locul de petreceri obișnuit la românii.

Despre talentul și creșterea grănițerului în genere se exprimă autorul cam în următorul mod:

„Grănițerii, atât slavul cât și sėrbul, valachul, secuul și germanul, posed escelente însușiri spirituale, și sub cerul aspru al Carpaților și al Alpilor dinarici, și pe câmpiile vesele între Drava, Sava și Dunăre, se distinge grănițerul prin talentul seu. Capacitatea și puterea judecății se se răpede, perspicacitatea și spiritul glumeț, și prezența sa de spirit se arată în tot locul. Doritoriu de învățatură și docil, el poșede întocmai ca și svedianul și moscovitul multă perfecțiune mecanică și-și lucră singur uneltele se se de casă. Întrė valachi nu arareori se află pictori și sculptori. Apoi în elocință, când e vorba de apėrarea causei se se, grănițerul e ca un Demosthene, și numai italianul seau englezul l-ar putea întrece în măiestria vorbirii.

„Spre a-și areta însușirile se se frumoase în modul cel mai strălucit, grănițerul n'are altă

lipsă, decât de instrucțiune, ear aceasta, durere, îi lipsește cu totul. Ignoranța cea mai brutală se află la poporul de jos, cu deosebire între valachii cuprinși de superstițiunea cea mai proastă. Înmulțindu-se însă școlile și institutele de creștere în graniță, precum deja s'a făcut un început, și dacă se va îngriji și de creșterea preoților și a învățătorilor, deacă se va escita emulațiunea, diligența și activitatea grănițerilor într'un mod sistematic și se va redica bunăstarea lor generală, atunci se vor pute desvolta și însușirile cele frumoase ale acestor popoare, cari deja acum în cazuri, unde împrejurările favorabile deșteaptă talentele cele amortite, seau unde geniul prin puterea lui proprie străbate la iveală, dau destule probe strălucite. Cine ar mai și dubita despre capabilitatea culturală a unor națiuni, cari numără între strămoșii săi bărbați ca *Huniazii eei mari* (wie die grossen Hunyade), pe un Vucassovicu, nemuritorul edificatoru al drumului Luisian (Luisenstrasse). Astăzi deja s'a redicat în granița întreagă gradul de cultură, seau cel puțin aspirațiunea la cultură, încât departe nu mai seamănă cu starea culturală nainte de 50 de ani. În fiecare provincă s'au înmulțit școlile comunale, și apăsarea timpului, jertfele cele mari, cari se cer, nu au putut oprî o mulțime de comune, a înființa astfel de institute. . . .

„Resboaiele perpetue, vecinătatea turcilor, anarhia îndelungată, de aci corupțiunea celor dela putere, absența frequentă a superiorilor lor și constanțul lor schimb, lipsa de instrucțiune sistematică în religione și moralitate, au conlucrat pe lângă alte momente influințătoare la formarea caracterului grănițerului, și pe lângă toată divergența lui produsă prin origine, religione, climă și natura țerii, acele împrejurări au dat în toată granița tot același efect, ear în caracterul popoarelor grănițeresci, cu deosebire însă în acela al grănițerului slav și valach, multă conformitate.

„Astfelu se critică în genere indolența lor cea mare, care adeseori devine o adeverată aversiune în contra muncii. Earna întreagă o petrece grănițerul, deacă nu-l chiamă cumva serviciul militar, într'o lenevie completă; însă și vara, când lucră la câmp, pleacă de acasă târziu, ear dela câmp vine seara de timpuriu acasă. Ori-ce neajunsuri, sêcătă, betesuguri, merburî contagioase între vitele domestice, se atribue duhului rău, și desperat în nenorocire esclamă densus: deacă nu ajută Dumnezeu, apoi lucrul nu ajută. Nimic nu poate să-l pună în activitate, nici o admoniare, nici un avantaj, nici chiar lipsa. Cu o încăpăținare de fer grănițerul ține la obiceiurile cele vechi, ear la valach există proverbul: așa am aflat-o, așa voiu s'o las. Această antipatie în contra novațiunilor, obicinuită la fiecare țeran, se esplică la grănițeru poate prin aceea, că mai nainte nu numai s'au comis o mulțime de erori întru alegerea mijloacelor pentru redicarea simțului

de activitate, dar și prin schimbarea repetită a sistemelor de administrare, fără a lua în considerare și a împlini și dorințele lor proprii. Această indolență și lenevie însă nu privesce femeile, cari sunt foarte casnice și muncitoare, mame duioase și îngrijitoare, apoi soții indulgenți și servile. Se înțelege, că și între bărbați se află excepțiuni onorabile, nu numai individuale, ci de comune și cercuri întregi.

„Pe lângă indolența grănițerului se mai asociază încă și alte vicii, cari fac răul și mai mare; acelea sunt neeconomisarea și inclinarea lui spre desfrânări. Neputând împărți bucatele conform trebuinței anului întreg, el le consumă fără cruțare, fără a se mai îngriji, că apoi de unde să-și câștige pentru restul anului. Apoi se mai adaugem aici aplecarea lui nemărginită la beuturi îmbătătoare, cu deosebire pe timpul ferberii de rachie. Inse pe cât e grănițerul de nelnfrinat în plăceri, pe atât de tare e în suportarea lipsei. Indată-ce și-a consumat provisiunile, începe a cruța și în cazuri de foamete, care mai adeseori se întâmplă din cauza desfrânărilor sale decât din cauza secetei etc. el scie să rabde cu o tenacitate admirabilă. E întrebarea, deacă vre-un alt popor civilizat european s'ar putea mulțumi atâtea zile cu o mestecătură grețoașă neconsumabilă de coajă de lemn, paie mănunțite ș. a. numită de grănițeru în sinamăgirea sa „*pâne*“, ca locuitorul flământ al graniței caroliane la anul 1806, al banal-gradiscei, valach-iliricului și al marginii transilvane la anii 1815 și 1816.

„Aplecării spre desfrânare în consumarea mâncărilor și a beuturilor i-se atribue și marea sensualitate a grănițerului, carea se manifestează în amorul lui. Ce e drept, el ține la onoarea virginității foarte mult, și adeseori infanticidiile se pot atribui numai rușinei, de care se teme fata decăzută. Intre mueri însă nu domnesce tot aceeași moralitate curată.“

„Cam de comun se acasă grănițerii, că ar fi lacomi, ar inclina spre lotrii, înșelăciuni și răpiri. Un popor, carele secle întregi și-a aflat unica resplată pentru greul serviciu militar pe timpul resboiului în prăzi, carele se află continuu încungiurat de un inamic barbar, căruia conform legilor militare nu i-se putea face nici când prea puțină pagubă, un popor dar nengrijit, carele timp îndelungat, afară de puterea discreționară a oficerului seu superior, nu avea de cine să se teamă și pentru ori-ce crimă își afla refugiul pe teritorul turcesc; un astfelu de popor putea ce e drept ușor să pice sub impulsul cel mai puternic omenesc și să devină jertfă unei avariții rușinoase, carea de altcum în același grad își escercitează puterea sa arbitrară și la popoare civilizate. Nu numai grănițerul slav și valach sunt renumiți pentru aplecarea lor spre câștig nelegal, și la sêcuî avea cândva mare valoare zicala: că densus minte, înșală și fură.

„Deși acest rău cândva poate că va fi fost pe deplin adevărat, în timpurile mai recente s'a schimbat și în această privință foarte mult prin influința binefăcătoare a guvernului austriac. Legi, judecători, ori instituțiunile polițiale nu numai că au ridicat siguranța internă în graniță, dară au început chiar de a îndrepta și caracterul poporului spre mai bine. Cu greu s'ar mai pute stigmatiza răpăcitatea, furtul, și cu atât mai puțin aplecarea spre înșelăciune, ca un viciu național.

„În toate țările numărul hoților și înșelătorilor compune partea precumpănitoare a criminalilor și noi auzim în timpurile noastre mult lăudate de bande de tâlhari în Italia, în părțile Rinului și prin alte țări așa-numite civilisate, cari așa de numeroase și astfel organizate nu se aflau nici când în graniță, deși aceasta avea mult de suferit de astfel de oarde de tâlhari, cari treceau din Turcia în părțile noastre. Cele mai numeroase cazuri în graniță sunt furturi de vite. Ce privește facerea prăzilor în timp de rebel, apoi a constatat Haecquet deja din experiență, că francesii, englesii, germanii ș. a. încă nu se abțin dela dênsele. Comandanți capabili — și dela aceștia depinde treaba — au fost totdeauna în stare a ține disciplina și ordinea între trupele grățeresci, apoi noi cunoaștem regimente de grănițeri, cari în decursul ultimei campagne în Franția au secerat admirațiunea lumii prin buna lor disciplină.

(Va urma).

P. Broșteanu.

De ale medicinei din România.

În timpul din urmă observăm cu satisfacțiune, că aici în țeară vieața științifică medicală, care fusese mult timp paralizată de nise lupte și neînțelegeri regretabile, devine din nou energică și productivă, grație unui armistițiu sau, după cum sperăm, unei păci binefăcătoare. În toate părțile vedem o activitate deamă de toată atențiunea.

Aparițiunea unui ziar medical nou, condus de o persoană de o abilitate remarcabilă ca publicist și ca om de știință, nu poate decât să ne confirme în această convincțiune. Redactorul, ca secretariu general al societății de medicină, ne expune în primele numere tabloul lucrărilor publicate în sinul acestei societăți și rămănem încântați de masa și de importanța acestor lucrări destinate fără îndoială a-și face drumul și prin străinătate, spre a fi apretiate după valoarea lor. Între aceste sunt unele, de care credem, că vor intra în domeniul cunoștințelor generale asupra cauzelor boalelor; așa spre exemplu studiul domnilor Babeș și Marinescu asupra leziunilor, terminațiunilor nervoase, al domnilor Calinderu și Babeș asupra leprei în România, al domnului Bucliu asupra astmului nasal, al domnilor Petrini și Babeș asupra pitiriasei și dermatitei exfoliative, al domnului Stoicescu asupra atrofiiei faciale, al domnilor Babeș, Eremia, Pușcariu și Marinescu asupra difteriei, al domnului Butărescu asupra trepanațiunilor și în sfrșit lucrările importante de chemie ael domnului Istrati.

Această tineră societate s'ar pute numi o societate de laboratoare, căci cele mai multe lucrări sunt de natură experimentală sau anomatică și de sigur, că institutul garantat pe cale legală al domnului Assachi va contribui încă mult la prosperitatea acestei societăți savante.

Societatea veche a științelor medicale a produs și ea lucrări de valoare, ținându-se însă mai mult pe terenul practic. Amândou societățile au avut în anul acesta mai multe ședințe importante și îndestul de frecvență, așa încât nu mai încap îndoială, că ambele au dreptul lor la existență și rămăne numai întrebarea, dacă nu ar fi de mare utilitate, ca acum, când spiritele sunt mai liniștite, să se încerce o împăcare sinceră a acestor două societăți, mântinând caracterul lor special, dar făcându-le să nu mai seamene a două tabere inimice. Cel puțin o parte din membrii fiecăreia, cei fără pasiuni și fără interese personale, să-și întindă mâna spre înfrățire și să facă parte din amândou societățile. Unii medici, cei mai distinși din capitală, precum domnii Felix, Stoicescu, Măldărescu, Petrini, Tomescu, ni-au și dat exemplu. Asemenea oameni de știință și tinerii dintre medici sânt chemați a scăpa corpul medical de spectacolul nedemn al unei lupte, care prin pasiunile desfășurate și prin neînțelegerile provocate împedecă știința și progresul.

Un alt semn de progres se anunță prin avissarea consiliului profesoral al facultății de medicină decătră ministrul de instrucțiune de a-și înainta desideratele pentru clădirea unei facultăți de medicină, deamă de universitate și corespunzând cerințelor moderne. Facultatea va răspunde negreșit și sperăm, că se va începe în fine executarea edificiilor proiectate. Prin înființarea de laboratoare bine dotate pentru științele fundamentale ale medicinei sperăm, că va înceta și lupta didactică mai mult sau mai puțin de gelosie în contra unor institute existente și instalate cu toate mijloacele științei moderne, precum este institutul de patologie și bacteriologie, cel de chemie, cel de meteorologie, cel de chirurgie etc.

Lucrările importante și foloasele practice ale acestor institute bine instalate vor fi un îndemn puternic pentru guvern la crearea de laboratoare noue și pentru alte ramuri ale științelor medicale. Nu putem suprima însă trei ultime observațiuni și anume: 1. Că laboratoarele și institutele trebuie să fie personale și instalate în totul de persoanele, care vor avé să se folosească de dênsele, căci ar fi un principiu greșit să facem laboratoare în vederea altora decât a acelora, care instalează un laboratoriu după planul lor. 2. Nu mărima sumelor elocate pentru laboratoare va garanta funcțiunea lor utilă, ci numai valoarea personală a acelora, care vor avea să le dirigeze și 3. ori-cât de competentă va fi persoana, pentru care se face un laboratoriu; dacă dênșa nu va fi în pozițiune de a-și sacrifica tot timpul științei sale speciale, nu va produce rezultatul dorit; trebuie dar ca persoanele acestea să fie bine remunerate, dar cu condițiunea de a se devota în totul specialității lor.

„Progresul medical român”

Academia Română.

Sesiunea generală din anul 1890.

Raportul secretarului general asupra lucrărilor făcute în anul 1889—90.

Domnilor colegi!

Încep această relațiune asupra activității Academiei noastre în cursul anului trecut prin intristătoarea aducere la a domniei-voastre oinoscintă, că în acest an instituțiunea noastră a pierdut pe unul dintre cei mai stimați membrii onorari: generalul G. Adrian, încetat din viață la 15. Octombrie 1889. Reposatul general a fost în toată viața sa un bărbat însuflat de patriotism, a fost foarte iubitoriu de cultura neamului românesc și a arătat totdeauna foarte mult interes pentru lucrările „Academiei“, a cărei bibliotecă a îmbogățit-o prin multe daruri. Pentru aceste calități ale sale societatea academică l-a ales la 13. Septembrie 1875 printre membrii săi onorari.

I. Ședințele de preste an.

Mai multe comunicațiuni, lecturi de memorii, discuțiuni științifice și administrative au ocupat ședințele de Vinerea dela sesiunea trecută și până acum. Voiu reaminti dintre aceste următoarele:

La 21. Aprilie domnul membru corespondinte Dr. C. Istrati, a făcut o scurtă expunere despre lucrările sale chemice, prin care a descoperit seria *franceinelor*.

În ședința dela 5 Maiu domnul N. Crețulescu a prezentat și a citit textul unui foarte interesant document în limba grecească pe la începutul secolului: în acest document se descriu diferitele feluri de abuzuri administrative, judecătorești și fiscale obicinuite pe atunci în Țeara-Românească.

În aceeași ședință dl membru corespondent Gr. G. Tocilescu a citit o comunicare despre explorările și descoperirile arheologice făcute în Dobrogea.

În ședința dela 12. Maiu dl coleg B. P. Hașdeu a citit o notiță critică asupra unor cântece populare române din județul Dâmbovița, publicate în traducere germană de revista „Das litterarische Rumänien“.

Restaurarea exteriorului bisericii Trei-Ierarhi din Iași fiind terminată, în timpul sesiunii din anul trecut s'a emis părerea în secțiunea istorică să se rememoreze în acea biserică prin două tablouri cele două mari și însemnate adunări ținute într'însa, adică sinodul întregii ortodoxii ținut la 1641. și adunarea pentru desrobirea vecinilor ținută la 1789. Discuțiunea secțiunii istorice a fost comunicată în ședința plenară academiei, care a și încuviințat o comisiune de trei membri, însărcinată să studieze această cestiune.

Colegul nostru dl V. A. Urechia a făcut mai multe comunicări de documente privitoare la istoria școalelor din Țeara-Românească: la 15. Septembrie a vorbit despre budgetul acestor școale, aprobat la 14. Martie 1780. În ședința dela 3. Noembrie d-sa a prezentat informațiuni documentale despre existența unei școale publice la Ploiesci în secolul al XVIII-lea, despre vechimea școalei dela Sfântul Sava din București, a cărei existență o documentează încă din timpul lui Șerban Cantacuzino, și vorbește apoi

despre reorganizarea ei următoare, mai ales despre cea dată de Alexandru Ipsilanti la 1775.

În aceeași ședință dl Urechia a comunicat acte despre originea censurii în Muntenia și despre alte cestiuni din istoria dezvoltării culturii românesce.

La 6. Octombrie domnul Hașdeu a citit o notiță critică despre publicațiunea apărută de curând la expozițiunea din Paris și intitulată: „Notice sur la Roumaine“.

Domnul Urechia a citit un memoriu despre relațiunile comerciale ale Românilor în secolii trecuți mai ales cu Galiția și Transilvania și despre diferite fabrice și stabilimente industriale, care au existat în țările române în secolii trecuți XVII. și XVIII.; ear eu însumi am încercat a face o expunere asupra stării actuale a numismaticei românesce în urma bogatelor descoperiri făcute în anii din urmă și asupra diferitelor cestiuni istorice, care se impun prin diversitatea formelor și a tipurilor vechilor monede românesce.

La 20. Octombrie dl Urechia a făcut comunicare despre o gramatică româno-rusească tipărită în Iași la 1789 de „Toader Școlerul“, care era până acum necunoscută. Cu această ocaziune dl membru corespondent I. Bianu a dat informațiuni despre publicațiunile ruso-române, care se făceau în timpul ocupațiunilor de tristă aducere aminte și asupra celor mai vechi gramatice românesce. Academia a procurat în urmă această gramatică pentru biblioteca sa.

În ședința dela 26. Ianuarie dl coleg Hașdeu a atras atențiunea Academiei asupra unui însemnat studiu istoric publicat de rev. canonic A. S. Petruszewicz din Lemberg, care arată, că o mulțime de familii nobile polone sunt de origine română, și anume multe sunt ramificațiuni ale familiei „Dragowie alias Sassowie“.

Ultima ședință publică ținută la 2. ale lunii curente, a fost ocupată cu trei lecturi. Colegul nostru dl Gr. Ștefănescu a prezentat o falcă de Dinoteriu, descoperită în toamna anului trecut la comuna Mânzați din județul Tutova; d-sa a făcut cu această ocaziune o privire asupra celor mai însemnate bucăți, care sunt cunoscute din acest colosal animal, asupra formei lui și asupra epocii geologice, în care el a trăit.

Dl Hașdeu a făcut o scurtă relațiune despre lucrarea Marelu Etimologic și a citit din partea încă nepublicată articolele asupra cuvintelor: arniciu, Arnota, arvă (harvă), arțibur, artan (hartan).

Dl membru corespondent Gr. G. Tocilescu a dat informațiuni asupra importantelor descoperiri arheologice și epigrafice, care s'au făcut de d-sa în Dobrogea prin cercetările anului trecut, grație liberalității prințesei Alina Știrbeiu; în special despre cunoscutul monument dela Adam Clissi, dl Tocilescu a arătat, că fragmentele descoperite din marea inscripțiune a monumentului dovedesc, că el a fost făcut de împăratul Traian.

În ședința dela 19 Ianuarie, precum și într'o ședință extraordinară ținută la 22 ale aceleiași luni, Academia a discutat cu toată atențiunea cererea ministerului de culte și de instrucțiune publică de a se examina propunerea ce i-se făcuse, ea să primească în capitala țării în vara acestui an o sesiune a congresului internațional

de etnografie provocat de asociațiunea etnografică dela Paris. Academia a cercetat cestiunea și, după-ce a recunoscut însemnătatea congreselor științifice, a considerat, că țeara nu e pregătită nici prin colecțiunile sale, nici prin lucrări îndestulitoare, ca să primească în mod demn și folositoriu un congres științific internațional. Pe aceste motive Academia a dat ministeriului avisul seu, ca guvernul să nu iee sub a sa protecțiune primirea congresului propus, ear ministeriul a decis a urma consiliul dat de Academie.

(Va urma).

Varietăți.

Restaurarea Magistratului din Caransebeș. Cătră cele comunicate în Nr. 10. al foaiei noastre mai adaugem că de fisc orășenesc s'a reales dl avocat *Vasilie Bordaș*; ceea ce atunci s'a fost trecut cu vederea.

Hymen. D. *Ilie Braila*, prim forestier la comunitatea de avere s'a încredințat cu D-șoara *Amalia*, fiica Părintelui paroch *Ilie Popescu* din Ianova.

— D. *David Terfaloga*, ales paroch în Recița-Montană, s'a încredințat cu D-șoara *Cornelia*, fiica dlui *Iulian Ianculescu*, director al casei de păstrare în Logoj. Felicitările noastre mirilor și miresele!

Mulțămită publică. Subscrisul în numele comunei bisericesci gr. or. *Silagiu* (Comitatul Timiș) aduc prin aceasta cea mai călduroasă mulțămită publică mult iubitului nostru preot Părintelui *Georgiu Popoviciu*, precum și zelosului codrean al domeniului, *Aron Moisă*, carii au donat pe seama s. bisericii un rând de ornate preoțesci funebrele de catifea. *Silagiu*, în 9. Martie 1890. *Nicolae Laiășu*, învățătoriu.

Mulțămită publică. Subscrisul din tristul incident al reposării neuitatului meu socru *Adam Treica*, fost preot din *Susanî*, tractul Făgetului, prin aceasta îmi exprim călduroasa mulțămită atât în numele meu cât și al iubitei mele soacre și numeroșilor consăngenii, tuturor acelora, carii au luat parte la înmormântare. În deosebi mulțămesc delegatului ppviteral M. On. Părinte *George Popoviciu* paroch în Cliciova, pentru cuvântarea funebrală, carea a stors lacrimi din ochii consăngenilor, și a mișcat inimile la toți ascultătorii. Deasemenea aduc mulțămită On. Preoți: *Ioan Daminescu*, din Glamna-Română *Dionisie Grozescu* din Cliciova, *Atanasie Emanuel* din Bichigî, *Dimitrie Mioc* din Seceni, *Iosif Olariu* din Sărăzani, *Nistor Damsa* din Duleu, *Virgiliu Logojan* din Botinesci și *Dimitrie Tatar* din S.-Jupani, pentru funcționarea la înmormântare; mai departe mulțămesc on. învățătorii: *Ioan Barboniu* din Cliciova, *Ioan Iovanescu* din S.-Jupani, *Atanasie Glava* din Susanî, *Ioan Balint* din Hodoș și simpaticului teolog absolut *Ioan Neagu* din Glamna-Română, carii au executat cântările funebrele. Susanî, în 12/24 Martie a. c. *Samson Petric*, preot gr. or.

Necrolog. Corpul profesoral dela gimnaziul superior greco-catolic românesc din Năsăud cu inimă întristată aduce la cunoștință cumcă iubitul colegă, *Leon Pavelia*,

fost profesor și catechet greco-catolic gimnazial, a încetat din viață la 15. Martie 1890. st. n. în al 53-lea an al etății și al 27. an al neobositei și fructificei activități ca profesor și catechet. Remășițele pământesci ale defunctului s'au binecuvântat după ritul bisericii greco-catolice și s'au astrucat în cimiteriul greco-catolic din Năsăud la 17. Martie 1890. st. n. la 2. oare. p. m. Fie-i țărina ușoară și memoria eternă. Năsăud la 15. Martie 1890. I. Ciocan, M. Pop, Fl. Moțoc, Dr. I. Malașu, A. Mazanec, Dr. C. Moisil, Dr. P. Tanco, Dr. A. P. Alexi, G. Scridon, I. Tanco, I. Lupoia, Gr. Pletosu, I. Ghetie și I. Fischer, profesori.

Necrolog. Subscriși cu inima înfrântă și plină de durere aducem la cunoștință tuturor rudeniilor, amicilor și cunoșcuților, trista trecere din viață a neuitatului și iubitului soț, resp. tată, socru și moș a Magnificenței sale Dlu *Ioan Vornica*, subcolonel ces. și reg., cavaler al ordinului coroanei de fer, comandor al ordinului persic „Soare și Leu“, proprietariu al medailei de rebel și a serviciului de oficeriu clasa 2. membru onorariu al societății „Petru Maior“ etc. etc. în urma unui morb scurt și după împărțășirea cu sântele Taine, a adormit în Domnul Marți în 18. Martie a. c. la 10¹/₄ oare seara în etate de 67 ani și după o căsătorie fericită de 29. ani.

Binecuvântarea remășițelor scumpului decedat s'a întâmplat Joi în 20. Martie a. c. la 3. oare d. a. așezându-se spre odihnă eternă în cimiteriul militar din Buda. Budapesta în 19. Martie 1890. st. n. — Fie-i țărina ușoară și memoria binecuvântată! *Ana Vornica*, născ. *Hoffmann*, ca soție. *Aurelia Dumitreanu*, născ. *Vornica*, ca fiică, *Corneliu Vornica*, ca fiu. *Dr. Augustin Dumitreanu*, medic cercual de poliție, ca ginere. *Victor Dumitreanu*, *Felix Dumitreanu*, *Zeno Dumitreanu*, ca nepoți.

Necrolog. *Adam Treica*, zelosul preot din *Susanî*, ppviteratul Făgetului, luptătoriu pentru binele poporenilor și pentru prosperarea bisericii și a școalei, a reposat în 8/20 l. c. la 8 oare dimineața, în etate de 48 de ani, după o funcțiune de 22 de ani la altariul Domnului și după o fericită căsătorie de 24. de ani.

Înmormântarea s'a îndeplinit în 10. l. c. la 10 oare dimineața cu mare pompă, funcționând 9 preoți cu 4 învățători, și participând întregul popor din *Susanî* și din Cliciova și mulți din prejur.

Reposatul a fost în adevăratul înțeles al cuvântului și pentru ca se-i arătăm nobleța inimii este destul se arătăm numai o faptă din viața sa și anume: Fiind reposatul preot în *Tapia*, ppviteratul *Logojului*, pentru edificarea bisericii a dăruit birul seu preoțesc pe 7 ani în preț de 700 fl.

Pe reposatul îl deplânge: *Marta Treica* născută *Emanuel* ca soție, *Elena*, *Fevronia*, *Iulia* și *Persida* ca fice minorene, eară ca măritate: *Maria* căsătorită *Albulescu junior*, proprietariu mare în *Nevrincea*, *Ecatarina* căsătorită *Petric*, preoteasă în *Susanî*; ca cumnați: *Nicolae Ionescu* cu soția sa *Elena*, preot în *Iaz*; *Nestoriu* cu soția *Persida Damsa*, preot în *Duleu*; *Ioan* cu soția *Ioana Iovanescu*, învățătoriu în *Sudriaș-Jupani*; *Ioan Daminescu*

preot în Glamna-Română cu nepotul seu Ioan Neagu și soția *Gizela*, teolog absolut; *Atanasie Emanrel* preot în Bichigiu; ca nepoți s. a. *Ioan Balint* învățătoriu în Hodoș, *Ana Balint* preoteasă văduvă, Petru Ionescu stud. teol. la universitatea din Cernăuți, Valeriu Damsa stud. gimn. în a 7 clasă Checichemet, Nicolae Ionescu teolog în Caransebeș, Petru Ciorogariu pedagog în Caransebeș. Fie-î țărna ușoară și memoria binecuvântată!

Un petrecătoriu.

Regina Italiei Margareta și torcătorea de mătăasă. Ziariul „Lombardia” istorisesc, că în comuna Mandello-Lario o fetiță, care se ocupă cu toarcerea de mătăasă avea mare înclinare spre literatură. Într-o zi rescolind printră hârtiile casei dede preste o scrisoare a lui Napoleon I. și a marelui fisic Volta și îi veni ideea, a le trimite reginei. La câteva zile se pomenesc, că o chiamă la sub-prefectura din Lecco și o întreabă, dacă dânsa a scris reginei. Fata surprinsă, mai întâiu nu era în stare se spîna nimic, dar întrebând, că de unde se scie aceasta, deoarece ea nici numel sale n'a spus, autoritățile îi spuseră și o întrebară totdeodată, dacă n'are vre-o dorință să i-o implinească regina. Fetița respunse, că nimic nu dorește. La câteva zile primi un juvaer bogat în briliante cu cifra numelui reginei și totodată o asigură cu ajutoriu, ori-când va avé trebuință.

Posta redacțiunii.

În Domașnea este un învățătoriu cu numele *Iancu Cârpan*. Acesta are mânie pe *Foia diecesană*, din cauza că nu i-a publicat un articol, carele n'avea fața pentru publicitate. De atunci dânsul returnează *Foia diecesană* prenumărată pe seama comunei bisericesci *Domașnea*, sub cuvânt că, în calitate de notariu al comitetului parochial, ar fi înputernicit de a o retrimiti. Noi ne-am adresat pentru deslucire cătră președintele comitetului parochial, D. asesor consistorial și paroch în Domașnea, George P'epa, carele ne scrie ca se le trimitem foaia, pentru-că învățătoriu *Iancu Cârpan* nu este îndreptățit de a o returna și că face sceața numai din reutate.

În urmărea aceasta am trimis earăș foaia la adresa comunei bisericesci, dar dela posta din *Kornya* ni se returnează cele doue numere die urmă cu „retour nicht angenommen”.

Facem atență comuna bisericescă și anume pe președintele comitetului parochial din Domașnea pe M. O. D. George P'epa, cu scop ca se erueze individul, carele returnează foaia și se facă arătare necesară în contra lui. În caz de lipsă noi încă vom face pașii cuviincoși la locurile competente.

Concurs.

Pentru întregirea postului de învățătoriu la școala comunală elementară poporală, cu limba de propunere română și magiară din *Feneș*, se deschide concurs cu termen până la 3/15 Aprilie a. c.

Emolumentele împreunate-cu acest post sînt:

1. salariu anual 300 fl.
2. lemne de foc 12. metri cubici.
3. cortel corespunzătoriu cu grădină de legumii.

Petițiile provăzute cu timbru, compuse în limba magiară și adresate cătră Înaltul Ministeriu reg. ung. de culte și de învățămîntul public, trebuie trimise la Comitetul administrativ al Comitatului Caraș-Severin în Lugos până la termenul de mai sus.

La petiții se alătură: estrasul de botez, atestatul școlastic, atestatul de pedagogie și de calificăciune, eventual și alte atestate.

Redactor responsabil ION IONĂȘIU.

Învățătoriu denumit, pelângă emolumentele de mai sus, este totdeodată îndatorat de a îndeplini toate funcțiunile unui cantor bisericesc greco-oriental român.

Feneș, 8. Martie 1890.

[6] 3—3

Primăria comunală.

Anonț.

Aduc la cunoștința Onoratului *Cler român*, că eu în calitate de *croitoriu* cu locuința în Logoj (partea românească, strada Comitatului Nrul casei 841) sciu croi și pot face, precum îmbrăcăminte bărbătesci pentru civili și militari, așa și pentru preoți reverenți și pentru bisericii tot felul de ornamente.

Nu vreu să produc atestate, fiind-că eu sîm convins, că toți aceia, cariî me vor onora cu încrederea lor, atât cu privire la preț, cât și la croiu, vor fi pe deplin mulțămiiți.

Ve rog numai ca să binevoiți a me onora cu încrederea p. t. D-Voastre.

[8] 3—3

I. Iovanescu, m. p.

croitoriu.

Schimbare de localitate.

Din motiv că locuința mea de acuma nu este cunoscută tuturor onorațiilor mei cumpărători, îmi iau voie de a face cunoscut, că din Septemvrie 1888. eu îmi am lucrătorea de tinicheriu în casa mea proprie, peste drum de neguțatoria dlui *Becker*. (La Racul roșu).

Mai departe, mulțămind On. Public pentru trecut, îl rog de a me onora cu încrederea și în viitoriu, asigurându-l eu din parte-mi despre lucru bun și prețuri eftine.

Oravița, în Marte 1890.

[7] 2—3

Ernest Grau,

tinicheriu de clădiri și de galanterie.

Tipariul și editura tipografiei diecesane în Caransebeș.